

עיונים בסידור התפילה

דף מקורות 2 - נטילת ידיים לתפילה

מקור

רמב"ן עה"ת, שמות ל, יט

הרחיצה הזו דרך כבוד שלמעלה, כי כל הקרב לשולחן המלכים לשרת וליגע בפת בג המלך וביין משתיו רוחץ ידיו בעבור היות הידיים עסקניות. והוסיף כאן לרחוץ הרגלים בעבור היות הכהנים משרתים יחפים ויש בני אדם שיש ברגליהם זוהמא וכיעור. ...

והרחיצה הזאת לקדושה תרגם אותה אונקלוס, ומן הענין הזה תקנו רבותינו נטילת ידיים לתפילה, שיתכוין לזה, כטעם נשיאות כפים.

גמרא

1. בבלי, ברכות ט:

כי משי ידיה, לימא ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו על נטילת ידיים. כי משי אפיה, לימא: ברוך המעביר חבלי שינה מעיני ותנומה מעפעפי.

2. גמרא, שם יד:טו.

ואמר רבי יוחנן: הרוצה שיקבל עליו עול מלכות שמים שלמה – יפנה ויטול ידיו, ויניח תפילין ויקרא קריאת שמע ויתפלל, וזו היא מלכות שמים שלמה. אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: כל הנפנה ונוטל ידיו ומניח תפילין וקורא קריאת שמע ומתפלל - מעלה עליו הכתוב כאלו בנה מזבח והקריב עליו קרבן, דכתיב: "ארחץ בנקיון כפי ואסובבה את מזבחך ה'" (תהלים טו).

רא"ש, ברכות, פרק ט סי' כג

כי משי ידיה אומר ברוך אקב"ו על נטילת ידיים –

לפי שידין של אדם עסקניות הם ואי אפשר שלא ליגע בבשר המטונף בלילה - תיקנו ברכה קודם שיקרא ק"ש ויתפלל.

וראוי היה לברך על נקיות ידיים, אלא על שם שתיקנו בנטילת ידיים לאכילה לברך ענט"י, לפי שצריך ליטול מן הכלי והכלי שמו נטלא בלשון הגמרא, לכך תיקנו נמי לברך על נטילת ידיים.

ונראה שאם אין לו מים ומנקה את ידיו בצרור ועפר שמברך על נקיות ידיים, דחייב אדם לנקות ידיו בשעת תפלה כדאמר לעיל (טו.) דכתיב "ארחץ בנקיון כפי".

והאידינא נהגו לברך אלו הברכות על הסדר אחר שנטל ידיו, דכל זמן שאין ידיו נקיות אין לברכן. ...מיהו מלשון שסדרם הגמרא משמע שיכול לברך כל אלו הברכות קודם נטילת ידיים וזהו סעד לדברי שלא תקנו נטילת ידיים אלא לק"ש ולתפלה.

שו"ת הרשב"א, חלק א סימן קצא

שאלת עוד: למה תקנו ברכת על נטילת ידיים בשחרית? שברכה זו לא נתקנה אלא על הפת בשעת סעודה?

תשובה: איברא כך נהגו בכל מקום לברך בשחר על נטילת ידיים ומקפידים בה בכל תנאי הנטילה כבשעת סעודה. ואני לא מצאתי בשום מקום דבר מבורר שיצטרך אדם ליטול ידיו שחרית בכלי. דאי משום שיבתא ובת מלך די ברחיצה,

ואי משום תפילה וקרית שמע די ברחיצה או בנקיון עפר וצורות. ...
 אלא שיש לי קצת דמדומי ראייה לחיוב הנטילה בכלי בשחר ממה שאמרו
 בפרק כל הבשר (חולין קו): "אמר רב נוטל ידיו שחרית ומתנה עליו כל היום".
 כלומר, מתנה שתעלה אותה נטילה אפילו לסעודה. ואילו לאכילה נטילה בכלי
 בעיא. ומדקאמר נוטל ידיו שחרית לכאורה משמע דהכי קאמר באותה נטילה
 שנוטל אדם ידיו שחרית יכול להתנות שתעלה לו כל היום ואפילו לאכילה.
 ועוד אמרו בפרק היה קורא (ברכות טו): "אמר רבי יוחנן הנוטל ידיו ומניח תפילין
 וקורא קרית שמע זו היא קבלת מלכות שמים שלימה". מדקאמר נוטל ידיו ולא
 קאמר רוחץ ידיו כמו שאמרו בערב רוחץ פניו ידיו ורגליו משמע לכאורה שצריך
 בשחר ליטול ידיו בכלי.

ואם תשאל מאי שנא תפילת השחר מתפילת מנחה וערבית?
 יש לומר לפי שבשחר אנו נעשים כבריה חדשה דכתיב (איכה ג) "חדשים
 לבקרים רבה אמונתך", וכמו שבא להם ז"ל במדרש, וצריכין אנו להודות לו
 יתברך על שבראנו לכבודו לשרתו ולברך בשמו. ועל דבר זה תקנו בשחר כל
 אותן ברכות שאנו מברכין בכל בוקר ובוקר. ולפיכך אנו צריכין להתקדש
 בקדושתו וליטול ידינו מן הכלי ככהן שמקדש ידיו מן הכיור קודם
 עבודתו. ומשכשך ידיו בתוך הכלי בין בשחר בין בשעת אכילה שפיר דמי.
 מדאמרין בכיור (שמות ל) ורחצו אהרן ובניו ממנו ולא בתוכו. שמע מינה הכא
 הוא דכתיב ממנו הא בעלמא אפילו בתוכו שפיר דמי. וכן נמי להטביל ידיו בנהר
 שפיר דמי...

מ"ב, סימן ד' ס"ק א

ולהלכה אנו תופסים כשני הטעמים לחומרא לענין נטילה, וכדלקמן בזה הסימן.
 ואם לא בירך ענט"י קודם התפלה - שוב לא יברך אחר התפלה לכולי עלמא (היי
 אדם).

הלכה למעשה

מחבר ורמ"א, סימן ד סע' א

ירחץ ידיו ויברך "על נטילת ידים".

הגה: ...מים הפסולים לנטילת ידים לסעודה כשרים לנטילת ידים לתפלה, מיהו יש מי שאומר
 (רא"ה) דלא מברך עלייהו.

מחבר, שם סע' ז

טוב להקפיד בנטילת ידים שחרית בכל הדברים המעכבים בנטילת ידים
 לסעודה.

הגה: מיהו אינו מעכב, לא כלי ולא כח גברא ושאר הדברים הפסולים בנטילת הסעודה.

מחשבה

תהלים, כד ג-ה

מי יעלה בהר ה' ומי יקום במקום קדשו?

נקי כפים ובר לבב אשר לא נשא לשוא נפשי ולא נשבע למרמה. ישא ברכה
 מאת ה' וצדקה
 מא-להי ישעו.

הרב קוק, עולת ראי"ה ח"א עמ' נז

טהרת ידים שלפני התפלה וברכתה מנשאה היא את נפשנו, לרום המחשבה של יסוד התפלה שהיא ברום עזה באה באמת עם טהרת המפעלים ועם קדושת החיים הנעשים בפועל כפים.

התפלה תביע את זהר הנפש, את רוממות כבוד א-ל הנובעת מתוך הנשמה הטהורה. אבל הנביעה הזאת בא תבא בטהרתה רק עם טהרת המעשים שבחיים המפעליים, הנעשים בפעולת הידים. והנה, הטהרה של המעשים ובר הכפים הם הם המכשירים את התפלה. ...

אמנם הטהרה המעשית יש בה מדות רבות ושונות, מדרגות על גבי מדרגות, זו למעלה מזו. וכשמוצלות הידים מכל טומאה, מכל פעולה ירודה ומזוהמה, צריכות הן להנשא לרום עליון, להיות מנוטלות ומורמות למעשים כבירי קודש, מלאי חסד והדרת קדש – הקדושה של נטילת ידים, ופאר החיים שבהגיגות ברכתה.